

49
19

ఆర్థిక

(నీతిద్విషష్టిక)

ఆదికర్త

మందరపాండ్యుడు

56052

అనువాదకర్త

డాక్టర్ పి. నాగమల్లిశ్వరరావు

‘ఆర్మ’ వాక్యాల సుఖ్యాల నాహరింతు

- సభను పరపరివాదము సరవి గాదు
- ఎదిరి నెదిరించి వదరుట వదల వలయు
- మంచి మాటల నెదిరిని మించరాదె
- క్షాంతి మంత్రంబె మందుగ శాంతి నిచ్చు
- చల్లదన మిచ్చుగాదె సజ్జనుల వాక్కు
- సత్య సంపన్నుడై యుండు సజ్జనుండు
- స్వజన మను నట్లు వర్తించు కుజను డెపుడు
- స్నేహశీలు డొక్కడె చాలు చెలిమి చేయ
- బుప్పికి తుల్కుడొ మలి క్షమియించువాడు
- కోప మన్న దేమాతము కూడ దెపుడు
- చల్లదనమును వీడునె? చందు డెపుడు
- విద్య ధన మౌను! విత్తము విద్య యౌనె?
- వెలను కట్టగ లేనిది చెలిమి యొకటి
- కావలయు లొకకజ్జాన కొశలంబు!
- పలుకుబడిని బడయకున్న పాక్కుతుండె
- తీపికాయల నిచ్చునె? వేపచెట్టు
- వంకరను వీడునే నెలవంక యెపుడు
- కన్ను తనలోని మచ్చను కాంచలేదు
- పరుల లోపాలె చూపును పాపి ఎపుడు
- దక్కు డొందును శ్రేయమ్ము దాత యశము

Dr. P. Nagamalleswara Rao Ph.D.,

Lecturer in Telugu,

A.B.M. Junior College, ONGOLE - 523 001,
Prakasam District, A.P.

Phone: 08592 - 38040 (R)

ఆర్థ్య

(నీతిద్విషష్టిక)

ఆదికర్త

సుందరపాండ్యుడు

అనువాదకర్త

డాక్టర్ పి. నాగమల్లిశ్వరరావు

PUBLISHED BY

1992

CITATION ఉపాహారము

Dr.P. Nagamalleswara Rao డాక్టర్ పి.నాగమల్లీశ్వరరావు
"AARYA" "ఆర్య"
(Translated from Sanskrit) (సంస్కృతము నుండి అనూబతము)

August, 2002 2002, ఆగస్టు
Chitrabhanu sravanam శ్రీ చిత్రభాను శ్రావణము
1924(Saka) (శక) ౧౯౨౪

Rights reserved స్వామ్యసంకలితము
Price:Rs.35/- మూల్యము:రూ.35

Computer type setting అక్షరన్యాయము
R.V.N.V. Prasad ఆర్యయన్యప్రసాదు
printing ముద్రణము
Vijaya Krishnan, Ongole విజయకృష్ణ, ఒంగోలు

Copies can be had from: ప్రతులు వలయు మాన్యు లిటకు వ్రాయవచ్చు
Mrs. P. Padmavathi శ్రీమతి పి. పద్మావతి
Dharavari thota ధారావారి తోట
Ongole1 ఒంగోలు. 1

శ్రీమత్తిరుమల తిరుపతి
స్వామిస్థానమ్ము ద్రవ్య సాహాయ్యముతో
ఈ మాదిరి రూపొందించు
స్వామీ పాదముల జేరి సప్తగిరిశా!

SRI VENKATESWARA
CENTRAL LIBRARY &
RESEARCH CENTRE.
ACC No 56052
Date
TIRUPATI

‘ఆర్య’ ముందుగ నందన మందుకొనుడు

స్వామికి, తిరుమల తిరుపతి
స్వామికి, సతతము బుధజన సంరక్షకు డౌ
స్వామికి, మామకకృతి నిడి
స్వామికి మొక్కెద మము దయ సొకగ నెపుడున్

తాతగారిని ముందుగ తలచి, పిదప
తల్లిదండ్రుల ఆశీస్సు లెల్ల కలుగ
భక్తి భావమ్ము మదిలోన పొదుకొల్చి
ఐదు పది చేసి మొక్కెద పాదములకు

ఓనమాల నాటి ఓంకార మొదిగ
నేటి దనుక చదువు నేర్పినట్టి
మాన్యులైన గురుల మహితపాదములకు
చేతు లద్ది జోత చేయువాడ

‘ఆర్య’ సరిచయవచనస్మృతి లరయ విసతి

‘ఆర్య’ ! నుందర పాండ్య డీ ‘ఆర్య’కర్త
ఆరవ శతాబ్దకే పూర్వ డాత డండు
‘ఆర్య’ యను ఛందమున నిని ‘ఆర్య’ యయ్యె
శిష్ట వాక్యాల ‘నీతిద్విషష్టి’ యయ్యె

అట్టి ఛందము చందము బట్టి చూడ
తేటగీతి యాట వలన ‘తేటగీతి’
యనియె ‘నీతిగీతి’ యనియె అనుట తగును
కాని, ‘ఆర్య’ లోని సాగను కానరాదు

ఆర్యలోకాన నియ్యది ‘ఆర్య’ యనుచు
పేరు పుష్కాతు లందిన తీరు చూచి
‘ఆర్య’ లోని అర్థస్ఫూర్తి నాదరించి
పేరు మార్చుట తగదని ఊరకొంటి

‘ఆర్య’ ఛందము కందము నట్లు మార్చి
వాడుకొను టన్న డుముపులు వరుస చేర్చి
పేర్చి నట్లుండు సని యెంచి మార్చి దాని
‘తేటగీతి’ గ కూర్చితి తేటవడగ

‘ఆర్య’ లన ‘తేటగీతులు’ నైన సొకటె
 జాతిపద్యాలె రెండను నీతితోడ
 ఇటుల ఈ జాతి పద్యాల నింపుమీర
 వ్రాయ బూని తిమన్నన సేయదగును

పంచతంత్రము వ్రాసిన పండితుండు²
 మంచన³ యనగ బరగిన మించు కవియు
 భమఖండంపు ‘కవి సార్వభౌమ’ కవియు⁴
 సుమతి శతకంపు కర్తయు⁵ విమల మతులు
 ఆర్య పద్యాల గైకొని ఖ్యాతు లైరి

ఆర్య లోకాన నీరీతి ఖ్యాతి గన్న
 శ్లోక రత్నాల నెల్లను సేకరించి
 మూల భావాల సన్నిధి పొందుపరచి
 దీని ననువాద మొనరింతు తెనుగుబాస

సొమ్మ మూర్తియా శ్రీరామచంద్రబుధుడు⁶
 వారి సంపాదకత్వాన వచ్చినట్టి
 ప్రఖిత ‘సురభారతి సమితి’ ప్రతియె నాకు
 మూల మయ్యె నయ్య! నెనరు! మోద మలర

2. విష్ణుశర్మ

3. కేయూరబాహుచరిత్ర

4. శ్రీనాథుడు

5. బద్దె భూపాలుడని ప్రతీతి

6. డాక్టర్ పుల్లెల శ్రీరామచంద్రుడు, కార్యదర్శి, సురభారతి సమితి, హైదరాబాదు.

శ్రీమాన్ సుందరపాణ్యః
 శ్రుతిస్మృతిప్రసృతసత్పదార్థజ్ఞః
 కృతవానార్యాం సమ్యక్
 శ్రోతృణాం బుద్ధివృద్ధికరీమ్ ౧

శ్రీయుతుడును శ్రుతి స్మృతిశ్రీయుతుండు
 భృతసుందరపాండ్యనామాంకితుండు
 బుద్ధివృద్ధికరంబుగ బోధ సేయ
 'ఆర్య' రచియించె మెచ్చగ నార్యులెల్ల

1

శృణుత శ్రుతిజలధౌతైః
 కర్తైః సుశ్లిష్టసద్ధిసమ్బుద్ధామ్
 శ్రుత్వావధారయధ్యం
 దోషాన్సన్తో నుదవ్యత్ర ౨

శిష్టసంధిబంధమ్ముల శిష్ట మనగ
 వేదజలధౌతకర్ణాల వినుడి 'ఆర్య'
 దోషలేశము లున్నను తొలగ ద్రోవి
 'ఆర్య' అను 'వాదము'ను జూడు డార్యులార! 2

సద్భాషితరత్నానాం
రత్నానామివ సుదేశజాతానామ్
హృది నిచయః కర్తవ్యః
సజ్జనసంమానకామేన ౩

ఇలను విలువైన రతనాల నెడను దాల్చి
మాసనీయుడై మనుజుడు మసలు రీతి
సౌమ్యవచనాల రతనాల సరము దాల్చి
వరలవలయు సమ్మానము వలచు వాడు ౩

పరపరివాదః పరిషది
న కథం చ న పణ్ణితేన వక్తవ్యః
సత్యమపి తన్నవాచ్యం
యదుక్తమసుఖావహం భవతి ౪

సభను పరపరివాదము సరవి గాదు
పరగసత్యమే యైనను పండితునకు
సూన్యతములైన వాక్కులె కాని నుడువ
జనదు, పరులకు దుఃఖభాజనము లొట 4

భూమిపతావర్థపతే
విద్యావృద్ధే తపోధికే బహుషు
మూర్ధ్వేష్వరిషు చ గురుషు
విదుషానైవోత్తరం వాచ్యమ్ ౫

ధరణిపతితోడ, నిరవధిధనికుతోడ
మునుల తోడను, మూర్ఖులౌజనులతోడ,
బిడ్డవలన వినయమున వృద్ధులైన
గురుల తోడను, శాస్త్రవక్తలముతోడ,
పండితుండైన వా డెప్పు మండి పడుచు
ఎదిరి నెదిరించి వదరుట వదల వలయు 5

స్వాధీనే మాధుర్యే
మధురాక్షరసంహితేషు వాక్యేషు
కిం నామ సత్త్వవన్తః
పురుషాః పరుషాణి భాషన్తే ౬

మధురభావజాలంబులు మదిని గలుగ
సరసమధురాక్షరంబులు సరసనుండ
శిష్టవాక్యజాలమ్ములు చెంతనుండ
పరగి పురుషులు పరుషముల్ పలుక నేల? 6

అప్రియముక్తాః పురుషాః

ప్రయతంతే ద్విగుణమప్రియం వక్తుమ్

తస్మాదవాచ్యమప్రియ

మన్యప్రియవాక్యకామేన

౭

అప్రియంబులు పలుకంగ నప్రియములె

వచ్చు నంతకు మించగ బదులు పల్కు

లది ఎరింగియు పలుకంగ నగునె వాని

మంచి మాటల నెదిరిని మించరాదె?

7.

అల్పాక్షరమణీయం

యః కథయతి నిశ్చితం స వై వాగ్మీ

బహువచనమల్పసారం

యః కథయతి విప్రలాపీ సః

౮

అల్పవచనమ్ము లిందున అధికమైన

భావజాలమ్ము గూర్చిన వాగ్మీ యౌను

వచనబాహుళ్యముండియు భావ పటిమ

చూప కున్న నతడు విప్రలాపి యౌను

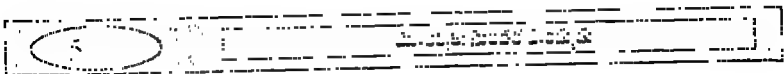
8.

శబ్దార్థసూక్ష్మవసనా
సత్యాభరణా విచిత్రహేత్వజ్ఞీ
విద్యన్ముఖనిష్కాంతా
సుస్త్రీవ విరాజతే వాణీ ౯

పదము నర్థమ్ము పాలుపుగ పడుగు పేక
లీతి విలు వైన వలువ యై ప్రీతి గూర్చ
సత్యవాక్కులై భూషణసమితి గాగ
సతము విద్యాంసుముఖవినిర్గతము నొంది
వాణి రాణిల్లు నన్ను తవనిత వోలె 9

దుర్జనవదనవినిర్గత
వచనభుజజ్ఞేన సజ్జనో దష్టః
ఔషధశత్రైరసాధ్య
శ్చికిత్సతే క్షాన్తిమన్త్రేణ ౧౦

దుష్టపదనవినిర్గతదూష్కవాక్కు
సర్వసదృశమై బాధించు సజ్జనులను
వచనసర్వదష్టుం డైన వాని కెపుడు
క్షాంతి మంత్రంబె మందుగ శాంతి నిచ్చు 10.

అవమానారణిమధితం
 దుర్వాగిన్ధనవిపర్ధితజ్వాలమ్
 సత్పురుషాః కోపాగ్నిం
 జ్ఞానామ్బుఘటైః ప్రశమయన్తి ౧౧

అరయ నవమాన మరణిగ నగ్ని గల్ల
 దుర్వచన మింధనమ్ముగ తొడు కాగ,
 సతము కోపాగ్ని విజ్ఞానజలమువలన
 శాంతి నొందింప దలతురు సత్పురుషులు 11.

న తథా శశీ న సలిలం
 న చన్దనరసో న శీతలచ్ఛాయా
 ప్రహ్లాదయతి హి పురుషం
 యథా మధురభాషిణీ వాణీ ౧౨

కాదు చంద్రుడు, సలిలము కాదు, కాదు
 గాక చందనరసమ్ము, కాదు సుమ్ము
 మందశీతలచ్ఛాయ, ఆనంద మిచ్చు
 మధుర భాషణ మొక్కటే మానవునకు 12.

న తథా రిపుర్న శస్త్రం

నాగ్నిర్న విషం న దారుణో వ్యాధిః

పరితాపయతి చ పురుషం

యథా కటుకభాషిణీ వాణీ

౧౩

కాదు శత్రువు, శస్త్రము కాదు, మరియు

అగ్ని విషమును వ్యాధియు నట్లు కాదు

ఒక్క పరుషమౌ భాషణ మొకటే మాన

పులను బాధించు మనసుల కలచి వైచి

13.

రజనికరః ఖలు శీతో

రజనికరాచ్చస్తనో మహాశీతః

రజనికరచస్తనాభ్యాం

సజ్జనవచనాని శీతాని

౧౪

చల్లదనమును సమకూర్చు చందమామ,

అంతకంటెను చందన మందజేయు,

చందనముకంటె ఇంకను చంద్రుకంటె

చల్లదన మిచ్చు గాదె సజ్జనుల వాక్కు

14.

దివసకరః కిల తీర్థో
దివసకరాత్పావకో మహాతీర్థః
దివసకరపావకాభ్యాం
దుర్జనవచనాని తీర్థాని

౧౫

దినకరు డెపుడు నరులకు తీర్థ మిచ్చు
అంతకంటెను తీర్థమౌ అగ్ని, కాని
అర్చకంటెను ఇంకను అగ్నికంటె
అధికతీర్థమై యుండునే! అథము వాక్కు

1!

ఇక్షోరగ్రాత్ క్రమశః
పర్యణి పర్యణి యథా రసవిశేషః
తద్యత్సజ్జనమైత్రీ
విపరీతానాం తు విపరీతా

౧౬

చెరకు కొననుండి తినుచుండ పెరుగు తీపి
చెరకు మొదలంటి తినుచుండ తరుగు తీపి
సుజనదుర్జనన్నేహముల్ చూడ నీ క్ర
మంబె అవరోహణారోహణంబు లగును

1

పరుషానలప్రగల్భా
దుర్జనవదనాత్ప్రవృద్ధవాగుల్కా
కుగృహోదివ దుష్టస్త్రీ
త్యరితగతిర్నిస్సరతి వాణీ ౧౭

పరుషమనలప్రగల్భమై పరగునట్టి
విధమున ప్రవృద్ధవాగుల్కవిరసభాష
దుర్జనవదనమ్ము వెడలుదుడుకు తోడ
పాపనదనంబు వెడలెడు వనిత లీతి

17.

మూర్ఖేషు కుశలమానిషు
విజానతాప్యకులేన భవితవ్యమ్
విపులమపి కథితమర్థం
మూర్ఖా మోహదపహసన్తి ౧౮

పండితమ్మున్నులైనట్టి వారి మధ్య
పండితుం డైన మౌనమే మండనంబు
మాట లెంతగ పరులకు మంచివైన
పరిహాసించుట నైజము వారి కెప్పుడు 18.

మూర్ఖా న ద్రష్టవ్యా
ద్రష్టవ్యాశ్చేన్న తైస్తు సహతిష్ఠేత్
యది తిష్ఠేన్న తు కథయే
ద్యది కథయేన్మూర్ఖవత్కథయేత్ ౧౯

మూర్ఖజనుని చూడగరాదు ముఖము నైన,
చూచినను వారితోడ కూర్చొనగ రాదు,
కూర్చొన దలప, మాటాడ కూడ దెప్పుడు,
తప్ప దన్న మూర్ఖులె కాక తప్ప దకట! 19.

న తథా భవతి భయం మే
వ్యాఘ్రం దృష్ట్వా వనే పిశాచం వా
మూర్ఖం దృష్ట్వాభిముఖం
యథా భయం మాం సమావిశతి ౨౦

వ్యాఘ్రదర్శన మైనను భయము లేదు
భూతదర్శన మైనను భీతి లేదు
కాని మూర్ఖుని దర్శన మైన చాలు
భయము నిజముగ, నిజముగ భయము భయము 20.

కాంతారపాదపానాం

యథా ఫలం మానుషైరననుభోగ్యమ్

ఏవమనార్యేష్వర్థాః

మనసాప్యార్యైరననుభోగ్యాః ౨౦

కుమతు లైనట్టి పురుషులు కూడ బెట్టు

ధనము కొరగాదు సుమతుల పనుల కెపుడు

అడవి గాచిన ఫలములు నడవి పాలె

కాక, జనముల కుపయోగకరము లొనె? 21.

ఉపభోగకాతరాణాం

పురుషాణామర్థసంప్రదాయపరాణామ్

కన్యారత్నమివ గృహే

తిష్ఠన్త్యర్థాః పరస్యార్థే ౨౧

అర్థసంప్రదాయమునె పరమార్థ మనుచు

అనుభవించగ భయపడు ధనికు డెపుడు

కన్యరత్నము రీతిని కానుకూడ

పరులకొరకె పనికివచ్చు, తిరుగు లేదు. 22.

కస్తస్య జీవితార్థః

సతి విభవే కశ్చ తస్య పురుషార్థః

యోర్ధినమభిముఖమాగత

మనభిముఖస్సన్ విసర్జయతి.

౨౩

రూక గలిగియు నేమియు నీక యున్న

యాచకుని జూచి మొగమును దాచుకొన్న

ధనము గలిగి యున్నను పుయోజనము నున్న

ఇంక పురుషార్థ మేమి సాధించినట్లు?

23

చారిత్రనిర్మలజలః

సత్పురుషనదోక్షయో భవతు నిత్యమ్

యస్య విభవారవిన్దే

విద్యద్రుమరాః కృతవినోదాః

౨౪

ఎవని చరిత విమలజల మెవని జూడ

సత్పురుషనద మని జనుల్ సన్నుతింతు

రతని విభవార విందము నందె తిరుగు

సుకవిసారంగరాజముల్ శోభితోడ

అక్షయం బగు గావుత! అతని యశము!

24.

జీవతి న జీవలోకే

నుజీవితో నష్టయన్త్రణైః ప్రణయాత్

యస్యోద్యానతరోరివ

నుహృద్భిరుపభుజ్యతే లక్ష్మీః ౨౫

ఎవని సంపద నిక్క ముపవనతరువు

లీల నెట్టి యాటంకంబు లేక యున్న

పగిది మిత్రుల కుపయోగపడునొ వాడె

ధరణిజీవితు డనదగు తథ్యముగను 25.

యస్మిన్ జీవతి జీవతి

మహాజనస్తస్య జీవితం నామ

జీవన్న పి న స జీవతి

న జీవతి యమాశ్రితః పురుషః ౨౬

ఎదిరి హితమును గోరువారెవరు గలరొ

ఎవరి బ్రతుకు నాశింతురొ ఎల్లవారు

వారె జీవితవంతులు వసుధ మీద

అటుల కాకున్న జీవితులనుట కల్ల 26

జ్ఞానవతామతిధీనాం
 లోకజ్ఞానాం ప్రకాశవంశానామ్
 ప్రణయాధ్యహే నివసతాం
 శేషభుజః నస్తు నః సుహృదః ౨౭

జ్ఞానవంతుల నతిధుల మాననీయ
 వంశజుల నాదరించుచు వార లెల్ల
 తినిన తదుపరి ఎవ్వరు తినెడి వారొ
 అట్టి వారె మా మిత్రులై యలరు గాక!

27

సత్కారపూర్వమార్యః
 ప్రయచ్ఛతిచ్ఛన్నమర్థమర్థిభ్యః
 యద్యపి నీచో యచ్ఛతి
 తత్కారణవచ్ఛ జనవచ్ఛ

౨౮

సజ్జనుం డిచ్చ్యయాచకనమితి కెపుడు
 గొప్పగా గౌరవించుచు గుప్తముగను
 దుర్జనుం డైన వాని కీ దొచెనేని
 ఇచ్చు హెచ్చుగ జను లెల్ల మెచ్చునట్లు

28.

శీలం శౌచం శాన్తి

ర్హక్షిణ్యం మధురతా కులే జన్మ

న విరాజన్తే సర్వా

ణ్యర్థవిహీనస్య పురుషస్య

౨౯

సతము శీలమ్ము శౌచమ్ము శాంతి కలిగి

కులము దాక్షిణ్యమాధుర్య గుణము లెన్ని

కలిగి యుండియు, కలిమియు కలుగ కున్న,

ఎన్ని యున్నను మిన్నగ నేమి ఫలము? 29.

మానో వా దర్పో వా

విజ్ఞానం విక్రమః సుబుద్ధిర్వా

సర్వం ప్రణశ్యతి నమం

విభవవిహీనస్య పురుషస్య

30

జ్ఞాన మున్నను, మహితమౌ మానమున్న,

విక్రమంబున్న, ఉన్నను విమలబుద్ధి,

ఎన్ని యున్నను అన్నియు నున్న, కలిమి

కలుగకున్న నింకేమియు కలుగ నట్లే

30.

హేతుప్రమాణయుక్తం
వాక్యం న శ్రూయతే దరిద్రస్య
అవ్యస్థస్థం వాక్య
మనర్థం పూజ్యం నమృద్ధస్యః

హీనవాక్యమ్ము కాకున్న హేతువంత
మైన గాని సాగునె ధనహీను వాక్కు?
స్పష్టవాక్యమ్ము కాకున్న దుష్టమైన
గాని, సాగును ధనికు డౌ వాని వాక్కు

31.

ఖ్యాతేఽపి కులే జాతః
స్రగ్వీ వాగ్మీ సుదర్శనీయశ్చ
ఆర్యైర్గుణైర్వియుక్తః
పలాశ ఇవ పుష్పితో భవతి

32

పూజ్యవంశంబు నందున పుట్టి యున్న
చతురమతి యైన సొందర్శనహీను డైన
గుణవిహీను డై యున్న ఆ కుమతి జూడ
పూలు పూచిన మోదుగు వోలె నుండు

32

విద్యా శ్రుతం తపో వా
 పైశ్వశ్యం వా యశః ప్రకాశో వా
 శీలరహితస్య పుంసో
 ద్విరదస్మానోపమం భవతి

33

విద్యయును సుప్రకాశంబు సద్యశంబు
 లున్న, తప మున్న, ఐశ్వర్యమున్నగాని,
 శీల మున్నది లేకున్న చాలు. చాలు
 గణము స్థానము చేసిన కరణి నుండు. 33.

తీరాభిషేకగమనై
 ర్నిదాఘసూర్యానువర్తనస్నా(స్థా)నైః
 శిశిరేష్వ (పునివానై) సుప్తవానై
 ర్నా శీలః స్వర్గమాప్నోతి

34

శీలహీనత తోడుత చిత్తమున్న
 అర్థి తప మాచరింప నిరర్థకంబె!
 తీర్థయాత్రలు చేసిన సార్థకంబె?
 స్వర్గ సుఖమును పొందుట సత్యమగునె? 34.

గన్ధర్వా మాత్స్యేర్యా

కిం శీలవతో ముహూర్తరమణీయైః

దిశి దిశి యస్య ప్రస్పృతో

గుణాధివాసో యశోగర్భః

37

శీల మనెడి సుగంధము చాల యున్న

యశము వశమౌను, మరి దశదిశలపాకు

మాసి పోవును మాలలు వాసనలును

అట్టి వానిని గోరిన ఎట్టి ఫలము?

35.

భవతు చ న భవతు (విత్తం)

కులీనతా దుర్లభా మనుష్యస్య

ప్రాప్య చ కులపుత్రత్వం

చారిత్రాధ్యేన భవితవ్యమ్

38

కలిమి కలుగంగ వచ్చునా? కలుగ రాదా?

కులము మంచిది కలుగుట కలిమి కాదే!

అట్టి వంశము నందున పుట్టినేని

వాడు సచ్చరితుండు కావలదే పూని.

36

శీలమపి రక్షమణాః

శ్రుతవన్తః శౌర్యధైర్యసంపన్నాః

నీచైస్తథా మిలన్తే

యథా (కిల న) విక్రియాం యాన్తి 32

శౌర్యధైర్యసంపన్నులు చాల మంది

శీలసంరక్షణమ్మును చేసి కొనుచు

నీచసంసర్గ మైనను శౌచు లొచు

వికృతి బొందరు వారు నివేకు లొట 37.

మానీ దమ్భీ ద్రోహీ

పరావవాదీ వికత్తనః పిశునః

బ్రాహ్మణకులేఽపి జాతః

శ్యపాక ఇవ నీచతాం యాన్తి 38

మానహీనుడు ద్రోహిగమనలు వాడు

పాపవాక్యముల్ నిరతము పలుకు వాడు

పరుల నిందించి జీవించు బాలిశుండు

బ్రాహ్మణుం డైనను శునకపాకు డగును. 38.

మలినాశ్చేతేమలినా

యేషాం హృదయాని నిత్యశుద్ధాని

తేమలినా అపి మలినా

యేషాం హృదయాని కలుషాని ౩౯

మలినవంతు లై కొందరు మనల వచ్చు

కాని మలినమనస్సులు కారు వారు!

మలినరహితు లై కొందరు మనల వచ్చు

కాని మలినమనస్సులు కారే వారు? ౩౯

సత్యార్థవహృదయానాం

కిం వర్జయితవ్యమస్తి సాధూనామ్

యే స్వహృదయానుమానా

త్పరహృదయే యాన్తి విశ్వాసమ్ ౪౦

సత్యసంపన్నుడై యుండు సజ్జనుండు

పరుల పట్లను తన యట్ల భావ ముంచు

పరులపై నమ్మక మ్ముంచు, వర్జనీయ

మైన దే మేని యుండునె వాని కెపుడు? 40.

మర్కాస్త: పరిహాసో

యావత్క్రియమాత్తభద్రకృత్వం చ

స్మరణం చ దుష్పుతానాం

త్రీణి కుమిత్రస్య చిహ్నాని

౪౦

పరిహాసించుట నొప్పించి పరుల మనము,

అభినయించుట మంచిని అవసరమున,

మరి స్మరించుట లోపములే మరుగు లేక

మూడు గుణము లమిత్తుడౌ మూర్ఖునకును 41.

బన్ధురివ భవతి పూర్వం

మధ్యే మిత్రమివ శత్రురివ చాన్తే

కృకలాస ఇవ దురాత్మా

త్రీన్ వర్ణాన్దర్శయతి నీచః

౪౧

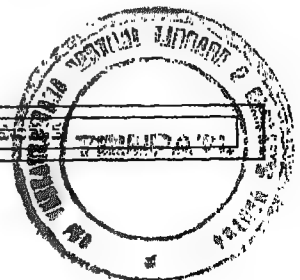
ముందు బంధువౌ చందము మోహమాను

పిదప మిత్తుడౌ పగిలని ప్రేమ చూపు

కడకు శత్రు వౌ కద! దురాత్ముడగువాడు

వెల్లి విరియుగా ఊసరవెల్లి వోలె

42.

గుణవంతః సమశీలా
విప్రమ్భసుఖోపచారసంభోగాః
సమదుఃఖసుఖాః సుహృదో
రసాయనం జీవలోకస్య

౪౩

సుగుణవంతులు సౌశీల్యశోభతులును
భూరి యుపచారసుఖభాగ్యభోగయుతులు
సుఖము దుఃఖముల సములు సుహృదులైన
మిత్రులు రసాయనంబు లై మెలగ గలరు. 43.

భిన్నశిష్టా ప్రీతి
ర్యద్యుపచారేణ బహుగుణీ భవతి
భిన్నవిరుడేవ తా
పూర్వచ్ఛాయాం న పూరయతి

౪౪

విడిన పిమ్మట కూడిన ప్రేమ యయ్యు
ఇచ్చి పుచ్చుట జరిగిన హెచ్చ వచ్చు
కోసి వేసిన పిమ్మట కొనలు సాగ
పూర్వశోభను లతికయు పొంద కున్నె? 44.

స్నిగ్ధానామశతానాం
స్థిరసస్థానాం మహానుభావానామ్
వ్యసనేషు సహాయానాం
భద్రం కళ్యాణమిత్రాణామ్

౪౫

స్నేహశీలుడు శార్వము సేయ లేని
వాడు, కార్యసాధకు లైన వారు, కష్ట
కాల మందున ఆదుకోజాలు వారు-
సేమ మౌ గాక! వారికి శీఘ్రముగను.

45.

వాఙ్మేత్ర వత్సలానాం
శస్త్రాగ్నివిషప్రఘాతహృదయానామ్
అర్థాధమాశ్రితానాం
ధిగన్తు బత పాపమిత్రాణామ్

౪౬

ఆయుధము రీతి విషమును అగ్ని రీతి
మాట లిందున మాత్రము మంచి చూపి
స్వార్థపరతను చేరగ వచ్చు వారు
మాట వరుసకు మితులై మనుట నిజము

46.

స్వజన ఇవ భవతి నీచ
స్తావద్యావత్స్వకార్యనిష్పత్తిః
కృతకృత్య స్వపవృత్తిః
ప్రతీకారభయాద్భవతి శత్రుః

౪౭

స్వజన మను నట్లు వర్తించు కుజను డెపుడు
తనకు పరులతో పని యున్నదనుక, వెనుక
కామితార్థము తీరిన కాన రాడు
సరి, ప్రతీకారభయమున శత్రు వౌను 47.

ఉపచారః కర్తవ్యో
యావదనుత్పన్నసౌహృదః పురుషః
ఉత్పన్నసౌహృదానా
ముపచారః కైతవం భవతి

౪౮

ఎంత యుపచార మన్నది యంత వరకె
స్నేహభావము పెంపొంద జేయ చాలు,
పిదప చేసెడి యుపచారవిధము చూడ
పరమకైతవ మది యంచు పరిగణించు

48.

ధిగ్ధిక్పజ్జనమైత్రీం
దుర్జనసంసర్గ ఏవ నో భవతు
సజ్జనవియోగకాలే
భవంతి తీవ్రాణి దుఃఖాని

౪౯

వలదు సజ్జనస్నేహము వలదు మాకు
వలయు దుర్జనస్నేహము వలయు మాకు
సజ్జనవియోగ మన్నది సహ్యమౌనె?
దుర్జనవియోగ మన్నది దుఃఖ మౌనె? 49.

అల్పాశ్చ గుణాః స్థితా
భవంతి గుణసముదితేషు పురుషేషు
శ్వేతగిరిశిఖరకేష్వివ
నిశాసు చన్ద్రాంశవః పతితాః

౫౦

గుణము లల్పము లైనను గొప్ప వౌను
మంచి గుణములు గలిగిన మనుజులందు
రాత్రి వేళల చంద్రకిరణము లైన
గాని, కైలాసగిరి పైన కాంతు లీను 50

శతమప్యపరాధానాం

సుకృతేనైకేన నాశయత్వార్యః

నాశయతి సుకృతశతమపి

నీచస్త్రేకాపరాధేన

౫౦

సతము చెడు లెన్ని చేసిన, సజ్జనుండు

మంచి చూచిన చెడు లెల్ల మరచి పోవు

దొసగు నొక్కటి చేసిన, దుర్జనుండు

మంచి పను లెన్ని చేసిన మరచి పోవు

51

ఏకసుకృతేన దుష్కృత

శతాని యే నాశయన్తి తే సేవ్యాః

న త్యేకదోషజనితో

యేషాం కోపః కృతశతఘ్నః

౫౧

మంచి నొక్కట తప్పులు మరచిపోవు

నెవడో, వాడె నుసేవ్యుడై యెసగు నవని

దొసగు నొక్కట గుణముల తోసి వేసి

పగను పూనగ తగ సేవ్యుడగునె భువిని?

52

సమరసమవిషమమకుటిల
మవస్థితం తుల్యశీలసామర్థ్యమ్
ఏకమపి మిత్రమచలిత
ముదారమార్యస్య పర్యాప్తమ్

౫౩

సమరసము, సమశీలమ్ము, సత్త్వగుణము
కుటిలవిషమశీలమ్మును కోపగుణము
కలిమిలేము లై నిరతము కలిగి యుండు
స్తేహశీలు డొక్కడె చాలు చెలిమి చేయ

53.

విద్యాన్ బుజురభిగమ్యో
విదుషి శరే చాప్రమాదినా భావ్యమ్
మూర్ఖ బుజవోఽనుకమ్మ్యః
మూర్ఖశరాః సర్వదా వర్జ్యాః

౫౪

శీలవిద్యాంను డొక్కడె చేర దగును
శరుని యెడ సప్రమత్తుడై సాగదగును
జనులు మూర్ఖార్థపులె యైన జాలి తగును
విరసమూర్ఖశరు లెపుడు విడువ దగును

54

చిరజీవిత్యమనర్థం

కామేర్వాసక్తచేతసాం పుంసామ్

కర్మణ్యసమర్థానాం

పరిభవదుఃఖాగ్నితప్తానామ్

౫౫

ఇలను కామంబు నీర్మయు గలుగు వారు

కార్యసాధన నేర్వని పీర్మహీను

లైన వారును పరిభవు లైన వారు

బ్రతుకుచిరముగ సార్థకవరమ టెట్లు?

55

త్యక్తవ్యాస్తే సుహృదో

యే దైవవిపర్యయాగతం మిత్రమ్

వ్యసనార్ణవే నిమగ్నం

స్వస్థా జనవన్నిరీక్షన్తే

౫౬

ఈశ్వరానుకూల్యము లేక ఏది కలిసి

రాక సాయంబు నడుగగ రాగ, వాని

నపలిచితు నట్లు చూచుచు నాడుకొనడా,

విడువ దగు నట్టి మితుని వేగముగను.

56.

సతతప్రసరే విషయే

జితేంద్రియత్వం చ యది భవేత్పుంసః

ఇహ చ న మనోభిఘాతః

పరత్ర చ(పరం) సుఖం భవతి. ౫౭

విషయభోగములే మనుజుడు విడువ దగును

వాని నెవడు జయించునో వాడె సతము

మనసునకు శాంతి సమకూరి మనును మరియు

చూడ నిహలోకపరలోకసుఖము లొందు 57

హిమవతి తిష్ఠత్యేషధ

ముదధౌ రత్నం విభావసౌ తేజః

నైరమసజ్జనహృదయే

సజ్జనహృదయే సదా క్షాన్తిః ౫౮

ఉదధి రత్నాలకు, హిమార్ధి ఓషధులకు,

తేజమున కైన నిరతము దినకరుండు,

ఓర్చికి సుమతి, కుమతియొ ఓర్చుమికిని

నిలయములు గాగ నుండుట నిజము నిజము 58

పాపాణిష్టివ రేఖా

మూర్ధే వైరం దృఢం చిరం భవతి

జలమధ్యేష్టివ రేఖా

ప్రాజ్ఞే న చిరం భవతి వైరమ్

౫౯

మూర్ధచిత్తుని వైరము మొక్కవోడు

రాతి మీదనె గీసిన గీత రీతి

సామ్యచిత్తుని వైరము సాగదెపుడు

జలము పైన గీసిన గీత నిలువ నట్లు

59.

పరపరివాదనమూకాః

పరదారనిరీక్షణేషు జాత్యన్తాః

యే పరరహస్యబధిరా

స్తే పురుషా దేవతాసదృశాః

౬౦

పరుల నిందింప మూగ యై వరగు నెవడా

పరవనిత గని యంధు డై వరగు నెవడా

పరరహస్యబధిరు డయి వరగు నెవడా

వాడె దేవతాసము డయి వరగు చుండు

60.

యది తత్త్వనాక్రోశతి

సోధవ్యం భవతి తత్త్వమహేతి

అథ చేన్మిథ్యాభిహితం

క్షస్తవ్యం నైతదస్తీతి.

౬౦

పరులు మనలను నిందింప వచ్చు గాని,

నింద నిజమైన ఓరిమి నొంద దగును

పరులు మనలను నిందింప వచ్చె నేని,

నిజము కా కున్న పరులపై నింద వలదు

61

మర్మాణి ఘట్టయిత్వా

సుప్రీతమనాస్తు దుర్జన్ భవతి

అప్రియముక్తాతిభృశం

పశ్చాత్తపతీహ ఖల్వార్యః

౬౧

జనుల పీడించి యానంద మనుభవించు

సతము కుజనున కియ్యది సహజగుణము

జనుల పీడించి పరితాప మనుభవించు

సతము నుజనున కియ్యది సహజగుణము

62.

శ్వా యది దంశతి మనుజా
న్న తే జనాస్తం ప్రతిదశన్తి
యద్యాక్రోశతి నీచో
న సజ్జనస్తం వదతి కిచ్చిత్

౬౩

నీచు డాక్రోశమందుట నేర్చుగాని
మంచివా డెప్పు మౌనము మాన లేడు
కుక్కమనుజుని ముట్టగ కోరవచ్చు
మారు కరవగ మనుజుడు కోర డెప్పుడు

63.

శ్రేష్ఠం తు భయాత్ క్షమతే
సమం తు లోకాపవాద (తశ్చ) భయాత్
హీనం యస్మై క్షమతే
స మహర్షినమో నరో జ్ఞేయః

౬౪

క్షమను చూపును పెద్దల సముల యెడల
భయము లోకాపవాదంపు భయము వలన,
ఋషికి తుల్యుడౌ మరి క్షమించువాడు
నీచమానవు నైనను నేర మనక.

64.

పరుపైరపి చాక్కలై

ర్మర్మఘ్నైః కోపితా మహాత్మానః

నలిలమివ శరత్కాలే

స్వయమేవార్యాః ప్రసీదన్తి

౬౫

పరుష వచనాల పీడింప బడిన గాని

సుగుణవంతులు సరసులు సుమతియుతులు

శాంత చిత్తులగుదురు తమంత తామె

శరదృతువు నందగు విమల నలిల మట్లు. 65.

అక్రుష్టేన మతిమతా

తత్త్వార్థవిచారణే మతిః కార్యా

యది సత్యం కః కోపః

స్యాదన్యతం కిం ను కోపేన

౬౬

నింద సొంద నాలోచన నంద దగును

సత్యమా ఇది? కాక అసత్యమే? అని.

శాంతమే సత్యమైన, అసత్యమైన

కోప మన్నదే మాత్రము కూడ దెవుడు. 66.

పనసామపాటలనమాః

స్వరిహోత్తమమధ్యమాధమాః పురుషాః

(ఫలసుమఫలసుమనిచయైః

కర్మవచః కర్మవాఙ్మిచయైః)

౬౭

పనస మామిడి పాటల మనగ వచ్చు

ఉత్తములు మధ్యమాధము లోలి గాగ

కార్యశూరులు, వాచకుల్ కార్యశూరు

లనగ, కేవలవాక్కులు లనెడి వారు.

67.

న భవతి భవతి చ న చిరం

భవతి చిరం చేత్సలే న సంభవతి

కోపః సత్పురుషాణాం

తుల్యః స్నేహేన నీచానామ్

౬౮

కోపమో రాదు, వచ్చిన కోప మైన

శూన్యఫల మిచ్చు నిలువదు సుజనులందు

కుజనులందు స్నేహ మిటుల కుదిరి యుండు,

సజ్జనకుజనపథముల సామ్యమిట్లు

68.

నీచజనజనితమన్యుః

క్రుద్ధోపి న విప్రియం వదత్యార్యః

న హి రాహువదనదష్ట

శృన్వశ్చైత్యం పరిత్యజతి

౬౯

కుజనువలన తా నెంతగకోప మంద

శాంతమును వీడ డెప్పుడు సత్పురుషుడు,

రాహువదనంబు బడి వికారంబు నొంద

చల్లదనమును వీడునె చంద్రు డెప్పుడు?

69.

యత్కుపితాః ఖల భుజగాః

పరమర్కఘ్నం క్షరన్తి వాక్యవిషమ్

తచ్ఛాన్తిమయైరగదై

ర్విషమివ సన్తః ప్రశమయన్తి

౭౦

కుజనభుజగములే పరులపై కోప మూని

వెరపు లేక వాగ్విషమును వెడల జేయ,

శాంతి యోషణి నా వాగ్విషంబు నైన

శాంతి నొందింప దలతురు సత్పురుషులు

70.

అలస్యం త్వక్తవ్యం

లౌల్యం లోభః పరాపవాదశ్చ

అస్థానేషు చ కోప

స్తథాతిమానశ్చ పురుషేణ

౭౦

సోమరితనంబు, చపలత, కామపరత,

పరుల నిందింప నిరతము ప్రాకులాట,

గర్వ కోపముల్, పాపముల్, కరుణలేమి-

వీని నేవేళ నుజునుడు విడువ దగును

71.

విద్యాన్ ఋజుః ప్రధానో

విద్యాంశ్చ శతశ్చ మధ్యమః పురుషః

మూర్ఖఋజుశ్చ తృతీయ

స్పర్వజఘన్యస్త మూర్ఖశతః

౭౧

ప్రథము డార్జవవాది యౌపండితుండు

శాత్రుపండితుడు ద్వితీయజాతివాడు

మూడవ మనుజు డార్జవ మూర్ఖు డౌను

శాత్రుమూర్ఖుడు నాల్గవ జాతివాడు

72

సుజనో న యాతి వైరం

పరహితబుద్ధిర్వి నాశకాలేఽపి

చేదేపి చన్దనతరు

స్ఫురభయతి ముఖం కుఠారస్య

౭౩

సజ్జనుడు తన కాపద సమయమునను

వైర మూనుట నెరుగని వాడు గాదె!

చందనతరువు భేదించు సమయమునను

గొడ్డలికిని వాసన నొడ గూర్చు లీతి

73.

అభిముఖమధురతరేభ్యః

పరాఙ్ముఖాక్రోశనాత్కుశీలేభ్యః

అభ్యన్తరకలుషేభ్యోః

భేతవ్యం మిత్రశత్రుభ్యః

౭౪

ఎదుట మధురవాక్యంబుల నింపు బలికి

వెనుక నిందలు వేయుచు వెతల గూర్చి

పొడు పనులకు నెప్పుడు పొల్పడెడు వారు

మిత్రులయ్యు భేతవ్యులు శత్రు లట్లు

74.

న చ హసతి నాభ్యసూయతి
న పరాన్ పరిభవతి నాన్మతం వదతి
నాక్తివ్య కథాం కథయతి
లక్ష్మణమేతత్కులీనస్య

౭౫

ఎవని జూచియు నవ్వక ఈర్ష్యపడక
పరిహసింపక అన్యతము పలుక కుండి
పరిభవింపక నాటంకపరుప కుండు
నాతడె కులీను డన దగి ఖ్యాతి గాంచు

75.

పశ్యతి దీర్ఘం కృత్యం
పీడాం సహతే పరం న వీడయతి
అవమన్యతే న కఞ్చీ
లక్ష్మణమేతత్కులీనస్య

౭౬

పనిని గూర్చి దీర్ఘముగ పారజూచు,
పరుల బాధింప నేర్పడు బాధనోర్చు,
పరిభవించుట ఎరుగడు పరుల నెపుడు
ఇవి కులీన గుణము లని ఎరుగ వలయు

76.

కులశీలవృత్తదోషాన్
విద్యాదోషాంశ్చ కర్మదోషాంశ్చ
కథయతి పరస్య నీచో
న తు స్మరత్యాత్మనో దోషాన్

౭౭

కులముగూర్చియు, శీలంబుగూర్చి, వృత్తి
గూర్చి, విద్యనుగూర్చియు కుజను డెపుడు
పరులదోషముల్ తడయ కేకరువు బెట్టు
తనదు దోషమ్ముల నెపుడు దాచి యుంచు 77.

చిరజీవిత్యమనర్థః
పురుషస్యాధర్మచారిణో భవతి
చిరజీవిత్యం సఫలం
భవతి హి ధర్మైకనిరతస్య

౭౮

ధర్మ విరహితుడై నట్టి కర్మపరుడు
జీవితము సార్థకమ్ముగ జేయలేడు
ధర్మ విరతుడై యుండెడి కర్మపరుడు
జీవితము సార్థకమ్ముగ జేసికొనును 78.

జ్ఞానాధ్యమలోకజ్ఞం

కృపణం ధనినం దరిద్రమభిజాతమ్

గుణవంతం శ్రుతహీనం

కస్మాత్ కృతవాన్ కృతాంతః సః

౭౯

జ్ఞాని చూడ లోకజ్ఞానహీను డౌట,

అర్థవంతుడు లోభిగ, వ్యర్థు డౌట

ఆరయ నభిజాతు డైనను అధను డగుట

సుగుణవంతుడై శ్రుతహీను డగుట చూడ

దేవు డీరీతి చేయుట దేని కొరకొ!

79.

ఏతావదేవ హి ఫలం

పర్యాప్తం జ్ఞానసత్త్వయుక్తస్య

యద్యాపి త్పు న ముహ్యతి

నాభ్యుదయే విస్మిత భవతి

౮౦

ఆపదలు గల్గి కుంగక నాగవలయు,

సంపదలు గల్గి పొంగక సాగవలయు

జ్ఞానబలమును పొందిన దాని ఫలమొ

ఇంతకును మించి మరియు నిం కేమి యుండు? 80.

నీచేమ కార్యయుక్తిః

సాధుప్రణయ క్రియాను చాశక్తిః

సహవాసశ్చనార్యై

రార్యస్య గురుణీ దుఃఖాని

౮౦

కాపురుషులతో తప్పని కార్యయుక్తి

సత్పురుషులతో చాలని చాతురియును

చెడ్డవారలతో జేయు చెలిమి గూడ

దుర్భరం బైన నుజునుని దుఃఖము లివి.

81.

యః ఖలు బహవిధదోషం

మిత్రం పాలయతి స ఖలు పాలయతి

న హి పరిపాలనకృత్యం

గుణవతి మిత్రే భవతి కిఞ్చిత్

౮౧

ఎన్ని దోషములే మిత్రునం దున్న గాని

రక్ష చేసెడు వాడె యౌ రక్షకుండు,

అన్ని గుణములు మిత్రునం దున్న యెడల

రక్ష చేసెడి వని యేమి రాక యుండు

82.

కృత్వా జగత్ప్రకాశం
ప్రీతిం సర్వాత్మనా మనుష్యేణ
విషమరసాన్యపి సుహృదాం
శీలాన్యనువర్తనీయాని

౮౩

స్నేహమును లోక మెరుగగ చేసి చేసి
పిదప నచ్చక పోయిన వేరు చేసి
వాడు పెట్టుకొన దగదు వారి తోడ
చెలిమి తప్పదు కావున చేయ దగును.

83.

అభిగమ్యాస్తే సద్భి
రవ్యపగతమానావమానదోషాశ్చ
యే స్వగృహముపగతానాం
శ్రమముపచారైర్వ్యవసయన్తి

౮౪

ఎవరు లేశమ్ము దోషమ్ము నెరుగ కుండి
ఇంటి కేతెంచి నట్టి వా రెవ్వ రేని
మానమర్యాద లేనియు మాననట్టి
వారో, అభిగమ్ము లగ్న దగు వారు వారె!

84.

ఐశ్వర్యమల్పమేత్య
ప్రాయేణ హి దుర్జన్ భవతి మానీ
సుమహాత్మాప్యైశ్వర్యం
ప్రశమం ప్రతిపద్యతే సుజనః ౮౫

కలిమి కొంచెము మాత్రము కలిగెనేని
పట్ట పగ్గములుండవు బాలిశునకు
కలిమి బలిమిని విరివిగ కలిగి యున్న
మీదు మిక్కిలి సుజనుడు మిడిసి పడడు 85

సత్యవచనవృత్తానాం
శీలజటాశ్చ చవల్కలధరాణామ్
సన్తాపాభిరతానాం
కిమాశ్రయైః కార్యమార్యాణామ్ ౮౬

సత్యవచనప్రవృత్తులు సతము గలిగి
శీలజటలును శౌచపస్త్రాలు గలిగి
విత్తనిరుపమసంతోషనిరతులైన
అశమంబుల బని యేమి? అర్కులకును. 86.

విధత్వే యతితవ్యం
 నార్థేష్యేవాదరః సదా కార్యః
 అర్థః సర్వజనగతే
 విధ్యత్తా దుర్లభా లోకే ౮౭

అర్థసంచయ మొక్కటె వ్యర్థ మగును
 విద్యసంచయం బొనగూర్చు సద్యశంబు
 విత్తమన్నది సులభంబు విద్యకాదు
 విద్యధన మౌను! విత్తము విద్యయౌవె? 87.

యస్మిన్న బాష్పమోక్షో
 నాపి రహస్యం న చ ప్రణయజాతమ్
 తస్మిన్తం త్యక్తవ్యం
 శ్రమేణ కిం స్వార్థహీనేన ౮౮

ఎవని యెడ బాష్పమోక్షణ మేమి లేదొ,
 ఎవని యెడ గుట్టు రట్టగు టెట్టు లేదొ,
 ఎవని యెడ ప్రేమ యన్నది ఇంపు గాదొ,
 వాని విడువంగ వలయును వ్యర్థ మగుట. 88.

దారైశ్చ సన్నికర్షో
హతదోషతయా గృహప్రవేశశ్చ
యన్య త్యశజ్ఞనీయా
పర్యాప్తం భవతి తన్మిత్రమ్

౮౯

ఎవనియందున దోషంబు లేమి లేమా,
ఇంటి కేగిన మాటాడ నింతితోడ,
ఎవని శంకింప వలసిన దేమి లేదా,
అట్టి శీలమిత్రుం డొక్కడైన చాలు

89.

పక్షద్వయశశినదృశా
న్యనిశం హార్దాని సదసతాం లోకే
అప్యాయన్నే తు సతా
మసతాం చ పరిక్షయం యాన్తి

౯౦

సుజనకుజనుల స్నేహములే శుక్లకృష్ణ
పక్షచంద్రుల చంద్రికపగిలి నుండు
పెరుగుచుండును వెన్నెల తరుగు లేక
తరుగుచుండును వెన్నెల తిరుగు లేక

90.

సత్యజ్ఞమన్య నార్థః
కర్తుం భవతీతి మే మతిర్భవతి
యత్తద్వియోగదుఃఖం
తదేవ మూల్యం భవతి తస్య ౯౦

మంచి చెలిమికి మించునె కాంచనంబు?
వెలను కట్టగ లేనిది చెలిమి యెకట!
చెలిమి కాండకు నెడబాటు కలిగె నేని
అదియె దానికి మూల్యమై మదిని కలచు 91.

తే మూర్ఖా మూర్ఖతమా
యేషాం ధనమస్తి నాస్తి చ త్యాగః
కేవలమార్జనరక్షణ
వియోగదుఃఖాన్యనుభవన్తి ౯౨

ధనము కలిగియు పురుషుడు దానహీను
డైన, వాడు పరమమూర్ఖు డౌను, వాని
తోడు సంపదరక్షణదుర్వియోగ
దుఃఖములె కాని; యశము తోడు కాదు 92.

గుణకలశైః స్నాతానాం

వినయవిలేపనవిలిప్తగ్రాతాణామ్

విద్యావిభూషితానాం

కిమలజ్కరైః కులీనానామ్

౯౩

సరససద్గుణకలశాల స్నాన మాడి

అచ్ఛు వినయవిలేపన మాచరించి

విద్యులను భూషణంబుల వేడ్కదాల్చు

సొమ్ముల బరువు లిం కేల? వమ్ము నుమ్ము! 93.

బహ్వపి తత్త్వం జ్ఞాత్వా

నృమ బహమానే ప్రవర్తమానేన

బలవత్తరేణ విదుషా

లోకజ్ఞానే ప్రయతితవ్యమ్

౯౪

దండిగ తనకు పొండిత్వముండ వచ్చు

పొరమార్థికతత్త్వంబు బడయ వచ్చు

కాని బహుమాన మన ననుమాన మేల?

కావలయు లోకిక జ్ఞాన కొశలంబు! 94.

తత్కష్టం యద్యద్యా
న్విద్యాపారభగతోఽపి యత్నైః
విజ్ఞాతారమవిన్దన్
భవతి సమః ప్రాకృతజనేన

౯౫

పారమంటగవచ్చును పండితుండు
అయిన నయ్యది సార్థకమగుట ఎట్లు?
పలుకుబడిని బడయ కున్న ప్రాకృతుండే!
ఇంతకంటెను కష్టంబు నెంచగలమె?

95

న హి వక్తా మృదువక్తా
విమృశ్యవక్తా న చాపి బహువక్తా
ఋతవక్తా గుణవక్తా
హితవక్తా దుర్లభః పురుషః

౯౬

వక్త మృదువక్త, మరి బహువక్త ఇంక
భువి విమృశ్యవక్తయు సులభు లగువారు
సతము హితవక్త, గుణవక్త, సత్యవక్త
లైన మనుజులు దుర్లభులైన వారు.

96

ప్రతివాదినీ చ భార్య
పరసేవా పరగృహే నదా భుక్తిః
క్షీప్రం జరయతి పురుషం
నీచైర్వాసః ప్రవాసశ్చ

౯౭

సతము ప్రతివాది యో నాతి, ఇతరు నింటి
తిండి, పరుల పంచన బడియుండుటయును
దుష్టజనసహవాసము తోడు గాగ
పురుషు డగును త్వరితముగ ముసలివాడు 97

ఉపకృతవతాప్యనార్యే
నాశ్వనితవ్యం కృతప్రియోఽస్మీతి
పయసాపి సిక్తమూలో
భవతి హి మధురో న పిచుమన్దః

౯౮

ప్రియము పొందగ వచ్చును ప్రేమ మీర
బన నైజము బీడ డనార్కు డెపుడు
మంచి తియ్యని పాలతో పెంచె నేని
తీపి కాయల నిచ్చునె వేవచెట్టు?

98

యో న దదాతి న భుజ్యే

విభవే నతి నైవ తస్య తద్ద్రవ్యమ్

తృణకృతకృత్రిమపురుషో

రక్షతి సస్యం పరస్యార్థే

౯౯

తాను తినకయు పెట్టక దాచెనేని

వైభవం బెంత యున్నను పరుల పాలె

కాచు నేవేళ పంటను గడ్డి బొమ్మ

ఎవరి కొరకు? దాని కొరకె? ఎవరి కొరకొ! 99

స్వల్పాపి సాధుసమ్మ

ద్యోగ్యా మహతాం న పృథ్వ్యపి ఖలశ్రీః

సారసమేవ పయస్త్పష

మవనయతి న యాదసాం పత్యుః

౧౦౦

సాధుసంపద స్వల్పము సార్థకమ్ము

దుష్టసంపద ఎంతేని తోడు పడదు

సరసి దప్పిక తీర్చగ చాలు గాని

సాగరంబు మాత్రము గాదు సమ్మతమ్ము. 100.

అతికుపితా అపి సుజనా

యోగేన మృదూ భవన్తి న తు నీచాః

హేమ్నః కఠినస్యాపి

ద్రవణోపాయోఽస్తి న తు తృణానామ్ . ౧౦౧

సాధుజనముల కోపమ్ము శాంతి నొందు

దుష్టజనముల కయ్యుది కష్టతరము

గట్టిబంగార మైనను కరుగు గాని

కరుగ గలుగునె మెత్తనా గడ్డిపరక 101

దోషమపి గుణవతి జనే

దృష్ట్వా గుణరాగిణో న భిద్యన్తే

ప్రీత్యైవ శశని పతితం

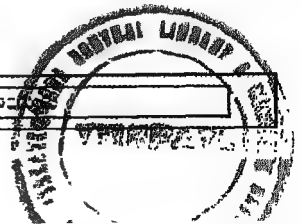
పశ్యతి లోకః కలఙ్కమపి ౧౦౨

లోప మొక్కటి నజ్జనులోన నున్న

తప్పు పట్టరు గుణములు గొప్ప వైన

వంక బెట్టగ లేరు కశంక మున్న

చల్లదనమును వర్షించు చంద్రు నెవరు 102

గుణిని గుణజ్ఞో రమతే
 నో గుణహీనస్య గుణిని పరితోషః
 అలిరేతి వనాత్కమలం
 న దుర్దురస్యైకవాసోః పి

౧౦౩

సుగుణవంతుడె గుర్తించు సుగణనిధిని
 ఇతరు లేరీతి మెచ్చుదు రతని గుణము?
 తుమ్మెదలె యెంత ద మైన తన్ని జేరు
 చెంత నున్నను కప్పలు చేర లేవు

103

అణ్యపి గుణాయ గుణినాం
 మహదపి దోషాయ దోషిణాం సుకృతమ్
 తృణమపి దుగ్ధాయ గవాం
 దుగ్ధమపి విషాయ సర్పాణామ్

౧౦౪

కొంచె మైనను గుణులకు గొప్ప దొను
 అధిక మైనను అల్పుల కల్ప మొను
 గోవులకు గడ్డి క్షీరమ్ము కొరకు కాగ
 పాములకు విషము కొరకె పాలు కూడ

104.

ఉపకృతిరేవ ఖిలానాం

దోషస్య గరీయసో భవతి హేతుః

అనుకూలాచరణేన హి

కుప్యన్తి వ్యాధయోఽత్యర్థమ్

౧౦౫

ఖలున కుపకారమెంతగ కలుగజేయ

నాత డవకారమే చేయు నాగహించి

వ్యాధి కనుకూలమౌ లీతి నాచరింప

ముదురునే గాని రోగము కుదురు టెట్లు?

105

పరవాదే దశవదనః

పరరస్థనిరీక్షణే సహస్రాక్షః

సద్యస్త్రవిత్తహరణే

బాహుసహస్రార్జునో నీచః

౧౦౬

దశవదనములతోడ వాద మొనరించు

వేయి కన్నుల తోడ తా వెదకు తప్పు

వేయి బాహుల తోడ తా బిత్త మెత్తు

వాడె పరమనీచుండన బరగు వాడు.

106

లబ్ధోదయః ఖలజనః

ప్రథమం సృజనే కరోతి సంతాపమ్

ఉద్గచ్ఛస్తవదహన్

జన్మభువం దారు నిర్దహతి

౧౦౩

అందె వేసిన వాడైన సందు దొరక

తోడి వాడని చూడక కీడు చేయు

వనము నందున ముందుగ జనన మంది

కారుచిచ్చు, పుట్టిన చోటు కాల్చివేయు.

107

సహవసతామప్యసతాం

జలరుహజలవద్భవత్యనంశ్లేషః

దూరేఽపి సతాం వసతాం

ప్రీతిః కుముదేన్ద్రవద్భవతి

౧౦౪

కుజను లెంతగ నిరతము కూడి యున్న

నీరనీరజముల కున్న నీతి బోలు

దూర మున్నను సుజనులు కారు వేరు

కలువ చందుడు కలిసిన చెలిమి వోలె

108

అతిసత్కృతా అపి శరా

స్సహభువముజ్జ న్ని జాతు న ప్రకృతిమ్

శిరసా మహేశ్వరేణా

పి నను ధృతో వక్ర ఏవ శశీ

౧౦౯

తమకు సమ్మాన మెంతగ నమరి యున్న

శరుడు విడువడు తనదైన సహజగుణము

శంకరుని జటాజూటమ్ము వంక జేరి

వంకరను బీడునే? నెలవంక యెపుడు

109.

అఫలం శ్రాద్ధమపాత్రే

ధనమఫలం యన్నధత్తమర్థిభ్యః

యౌవనమఫలం యమినః

శ్రుతమఫలం దుర్విసీతస్య

౧౧౦

శ్రద్ధలేని వాని కిడిన శ్రాద్ధ మనగ

ఈగి లేనట్టి వారల భోగ మనగ

యముల విషయముల గలుగు యవ్వన మన

అఫల మఫలమును సతత మఫల మగును 110

నిర్గుణమవ్యనురక్తం

ప్రాయో న సమాశ్రితం జహతి సన్తః

సహవృద్ధిక్షయభాజం

వహతి శశాంజ్ఞః కలభ్యమపి

౧౧౧

ఆశ్రితుడు గుణవిరహితుడైన గాని

వానివిడువడు సద్గుణవంతుడెపుడు

అదియు వృద్ధిక్షయకళంకమైన గాని

దానివిడుచునె? అమృతాంశుడైన గాని.

111.

పరమర్కఘట్టనాదౌ

ఖలస్య యత్కేశలం న తత్సాధోః

చిద్రం కరోతి సూచీ

తథా పిధత్రే సదా తన్తుః

౧౧౨

పరులలోపాలె చూపును పాపియెపుడు

సాధువెప్పుడు వానిని సవరజేయు

సూదిచేయును రంధ్రము సులభముగను

దారమది కప్పివేయును దానివెంట.

112

కటురటతి నికటవర్తీ
వాచాటప్టిట్టిభో యతస్తస్మాత్
అపసరణమేవ యుక్తం
మౌనం వా రాజహంసస్య.

౧౧౩

కూయు చుండును తీతువు కోప మొదవ
చెవులు చిల్లులు పడు నట్లు చెంత చేరి
తాను దూర మేగుటో, మౌన మూనుటయునొ
హంస కొక్కటి కర్తవ్య మనగ దగును. 113.

ఆరోగ్యం విద్యతా
సజ్జనమైత్రీ మహాకులే జన్మ
స్వాధీనతా చ పుంసాం
మహదైశ్వర్యం వినావ్యర్థైః

౧౧౪

పాండితియును, ఆరోగ్యము, దండనుండు
సజ్జనుల మైత్రి, సద్బంశజన్మమనగ,
సతము స్వాధీన జీవన సౌఖ్యములును
పురుషులకును భాగ్యములై పరగు చుండు 114.

అనుబంధము

యత్కించన ప్రలాపీ

పరమర్మకుతూహలో విగతలజ్జః

సర్వక్రియాను శక్తః

భవతి చ పరిష్టావో మూర్ఖః

౧

బాగు నోగును లేకుండ వాగు వాడు,

పరుల లోపంబు లెత్తెడి పాతకుండు,

నీచకార్యంబు లన్నియు నేర్చువాడు

చంచలం బైన మూర్ఖుడు వంచకుండు.

1.

వ్యవనీతదైన్యహర్షోఽ

విజ్ఞాతజ్ఞానరత్నసమ్పన్నః

గాఘ్నిర్యదైర్యయుక్తో

మహాసముద్రోపమః ప్రాజ్ఞః

౨

దైన్యహర్షంబులకు నెల్ల అస్య డతడు,

ధైర్యగాంభీర్యముల కెల్ల స్థాన మతడు,

ఎన్న విజ్ఞానరత్నసంపన్ను డతడు,

వాడె సాగరసము డైన ప్రాజ్ఞు డనగా

2.

అశరహృదయః కృతజ్ఞః
సానుక్రోశః స్థితః సతాం మార్గే
అపరాపవాదకర్మా
శుచికర్మరతః స ఖల్యార్థః

3

శార్వరహితుడు, సాధువు, సానుభూతి
మతియు మరియు కృతజ్ఞుడు, హితకరుండు,
సాధుమార్గాను గామియు, సౌమ్యమూర్తి,
అన్యనిందకు దూరస్థు డార్కు డతడె. 3.

సత్యసతి చాపి విభవే
మాన్యాన్మానయతి పూజయత్యతిథీన్
మిత్రేషు వినిహితాత్మా
చారిత్రాధ్యః స ఖలు సాధుః

4

కలిమి కలిగిన లేకున్న గౌరవించు,
అతిథి పూజించు, నతిభక్తి నాదరించు,
మిత్రులను జూచు ప్రేమగ, మైత్రి సలుపు,
సచ్చరిత్ర మైశ్వర్యమౌ సాధు వతడె! 4.

శ్రుతసంజ్ఞాయాద్యనీతో
జ్ఞానేన నిసర్గతః సతాం మార్గే
కథయతి పరిషది యుక్తం
విచారదక్షః స ఖలు విద్యాన్

౫

శాస్త్రపాండిత్యసంపద చాలగల్గి,
సత్పురుషమార్గమందున సంచరించు,
మాన్యమౌరీతి సభలను మాటలాడు,
వాడె విద్యాంను డన దగు వసుధ మీద. 5.

లజ్జతి దీర్ఘం పశ్యతి
సహతే పీడాం పరాన్న పీడయతి
అవమన్యతే న కజ్ఞీ
ల్లక్షణమేతత్కు లీనస్య

౬

ఎగ్గు సేయుట యన్నను సిగ్గు పడును
తిర్థముగ విచారించును దేవి నేని
పరుల పీడింప డొర్చును పరుల బాధ
అతడె సద్వంశజాతుడై యశము పొందు 6.

యో వేత్తి పురుషసారం

జ్ఞానైర్యుక్తః కృతం న నాశయతి

అపరాధానపి మృషతే

సానుక్రోశః న ఖలు సేవ్యః

౭

పురుషసారంబు గ్రహించు పురుషు డెవడొ,

ఎవడు పండితుం డగు వాడొ, యెవడు పరుల

తప్పు లెల్ల మన్నించునొ దయను గలిగి,

వాడె పరులకు సేవ్యుడై పరగు చుండు.

7.

అలముదకేన తృణైర్వా

మనస్వినా ప్రాణధారణా కార్యా.

నాసంస్కృతశ్చ పురుషః

ప్రాకృతసత్త్వః ప్రణయితవ్యః

౮

ప్రాణధారణ చేయును మానసీయు

డాకు లలముల జలముల నంతె కాని,

హేససంస్కారవంతుని హేయబుద్ధి

యైన వానిని స్తుతియింప నైన లేడు

8.

లోకస్తుష్యతు మా వా
స్యకార్యనిషృత్తయే ప్రయతితవ్యమ్
లోకప్రతీక్షణపరో
నరో న కృతకృత్యతాం యాతి

F

మెచ్చుకొన్నను లోకంబు మెచ్చకున్న
తన పనిని తాను చేయుట తప్పుకాదు
పరుల గూర్చి యాలోచన పనికిరాదు
కార్యసాధన మొక్కటే కార్యమౌను

9.

సన్తుష్టేనాత్మవతా
సమదుఃఖసుఖేన నిశ్చితార్థేన
లోకః సుఖం ప్రవిష్టః
సుఖావమానాతిమానేన

౧౦

సుఖము నసుఖము సమముగ జూచువాడు,
నిత్యసంతృప్తి, సంయమి, నిశ్చితార్థి,
సమయవిజ్ఞానశీలుడు, సౌమ్యువర్తి
అట్టివాడు సుఖము నందు ననుట నిజము.

10.

కారిన్యం గిరిషు సదా

మృదునా సలిలే ధ్రువా ప్రభా సూర్యే

వైరమనజ్జనహృదయే

నజ్జనహృదయే పునః క్షాన్తిః

౧౧

రశ్మి యుండును రవియందు, రాతియందు

కలినత, జలముల మృదుత, కాపురుషుని

యందు వైరము, సుజనుని యందు క్షాంతి

సత్యవిషయాలు లోకాన నిత్యములును

11.

అప్రియవచనాబ్ధౌరై

ర్షగ్ధౌపి న విప్రియం వదత్సార్కః

కిం దహ్యామానమగరు

స్వభావసురభిం పరిత్యజతి.

౧౨

పరుషవచనాగ్నిదగ్ధౌ ధై బాధ పడిన

విప్రియంబుల పలుకంగ వెరచు సుమతి

అరణి యగరును దహించు తరుణమందు

కూడ స్వీయపరిమళము వీడనట్లు

12.

దూరేపి పరస్యాగసి
పటుర్జనో నాత్మనః సమీపేపి
స్వం వ్రణమక్షి న వశ్యతి
శశిని కలఙ్కం నిరూపయతి.

౧౩

తనదు తప్పును కప్పును మనుజుడెపుడు
పరుల లోపంబు జూపగ పరితపించు
కన్న తనలోని మచ్చను కాంచలేదు
కాని చంద్రుని మచ్చను కాంచగలుగు,

13.

అపకారిణి కోపశ్చేత్
కోపే కోపః కథం న జాయేత
ధర్మార్థకామమోక్ష
ప్రాణయశోహారిణి క్రూరే

౧౪

కోధకారణమది యపరాధమౌను,
కనుక కోపమే గద! కోచకారణమన
నాల్గు పురుషార్థములు గూడ నాశమొంద,
కూర మైనది తగనిది కోధమొకటి

14.

మిత్రమపి యాతి రిపుతాం

స్వస్థానాత్ప్రచ్యుతస్య పురుషస్య

కమలం జలాదపేతం

శోషయతి రవిర్న తోషయతి.

౧౫

స్థానచలనమ్ము గలిగిన మానవునకు

మిత్రుడైనను పిమ్ముట శత్రువౌను

నీట బాసిన తోడనే నీటు బాసి

కమలములు గూడ రవివల్ల కమలి పోవె! 15.

అతిపరిచయాదవజ్ఞా

భవతి విశిష్టేఽపి వస్తుని ప్రాయః

లోకః ప్రయాగవాసీ

కూపస్నానం సమాచరతి.

౧౬

అతిపరిచయమ్ము కలిగించు నొనవజ్ఞ

విజ్ఞానకు నైన కాకున్న నజ్ఞుకైన

పరగగ ప్రయాగ వాసులౌ ప్రజలు కూడ

కూపజలముల స్నానము కోరునట్లు. 16.

తత్క్షణమపి నిష్క్రान్తః
కృతదోషా ఇవ వినాపి దోషేణ
ప్రవిశంతి శబ్దమానా
రాజకులం ప్రాయశో భృత్యాః ౧౭

వడిగతారాజగృహమును వెడలి యున్న
మరిసి దాని ప్రవేశింప వలసి యున్న
లేక మైనను దోషము లేక యున్న
సంశయము భృత్యుల కుంట సహజమౌను. 17.

ప్రణమత్యున్నతిహేతో
రీవనహేతోర్విముఞ్చతి ప్రాణాన్
దుఃఖీ యతి సుఖహేతోః
కో మూఢః సేవకాదపరః ౧౮

తాను ప్రణమిల్లునున్నతి నాను కొరకు
విడుచు ప్రాణములే తాను జీవించు కొరకు
ఇష్టపడు దుఃఖమును సుఖయించుకొరకు
మూఢు డెవ్వడు సేవక మూర్ఖు కంటె 18.

గస్తవ్యం రాజగృహం

ద్రష్టవ్యా రాజసమ్మతాః పురుషాః

యద్యపి న భవన్త్యర్థాః

భవన్త్యర్థప్రతీకారాః

౧౯

చేరవచ్చును పెద్దల చెంత కైన,

మాట లాడగ వచ్చు మోమాట పడక

దాన, లాభంబు లేకున్న తనకు నష్ట

మన్నది కలుగ కుండుట యైన నిజము

19.

సుహృది నిరస్తరచిత్రే

గుణవతి భృత్యే ప్రియాసు నారీమ

స్వామిని శక్తినమేతే

నివేద్య దుఃఖం సుఖీ భవతి

౨౦

స్నేహితులకో, మరియు మంచి సేవకులకో,

స్వామికో, కాక అప్పులొ వనితలకునొ,

కష్టసుఖముల తీరును స్పష్టపరుప

గుప్పె డంతైన మనసుకు ముప్పు దప్పు

20.

ప్రాప్య చలానధికారాన్
శత్రుషు మిత్రేషు బన్ధువర్గేషు
నాపకృతం నోపకృతం
న సత్కృతం కిం కృతం తేనఽగ

పదవి పొందుట దుర్లభమదియు పొంది
శత్రులకు తగు శాస్త్రయు మిత్రులకును
మేలు చేయక యుండిన చాలు నింక
పదవి పొందిన దానికి ఫలిత మేమి? 21.

ఆవిధేయో భృత్యజనః
శరాని మిత్రాణి నిర్దయః స్వామీ
వినయరహితా చ భార్యా
మస్తకహలాని చత్వారి

౨౨

సేవ చేయక తొలగెడి సేవకులును
స్నేహధర్మము తెలియని స్నేహితులును
సౌమ్యభావము నెరుగని స్వామి యనగ
బాధ పెట్టుచు తనిసెడి భార్య యనగ
నాల్గు తలనొప్పులనదగు నరుని కెప్పుడు.

22.

కులజోషయం గుణవానితి

విశ్వాసో న క్షమః ఖలప్రకృతౌ

నను మలయచన్దనాదపి

సముత్థితోఽగ్నిర్దహత్యేవ

౨౩

మంచి వంశమున పుభవించి యున్న

ఖలుని నమ్ని యుండుట కేమొ వలనుపడదు

జనన మందిన మలయచందనము నందు

తగుల బెట్టుట అగ్నికి తగిన గుణము

23.

అప్రతిబుద్ధే శ్రోతరి

వక్తృత్యమనర్థం పుంసామ్

నేత్రవిహీనేస్యామిని

లావణ్యమనర్థకం స్త్రీణామ్

౨౪

పెడ మొగం జడ నేనియు వినెడివాడు

మాట లాడుట వ్యర్థము మౌన మౌను

గుడ్డి భర్తను తగ కట్టుకొన్న ఇంతి

అంద మంతయు వ్యర్థ మౌ చందముగను.

24

విగతజ్వరమివ హృదయం

గాత్రం లఘుతరమివావసితభారమ్

తీర్థార్ణవస్య చ సుఖం

మనో భవత్యవసితప్రతిజ్ఞస్య

౨౫

ప్రతినబూనుట తీర్పుట సతము తనకు

సాగరంబును తరియించు లాగు నుండు

జ్వరము తీరిన తీరుగ భగము తీరి

మనము గాత్రము హాయిగ మనుట నిజము 25.

ధనినోఽప్యదాననిరతా

వర్ణ్యస్తే ధురి మహాదర్శిదాణామ్

హస్తి న యతః పిపాసా

మతః సముద్రోఽపి మరురేవ

౨౬

ఈవి యెరుగని ధనికు డా జీవి యైన

వాడు భువి దరిదు డనగ బరగు చుండు

దప్పి తీర్చగ లేని సంద్రమ్ము గూడ

అది యెడారి కాక జడభి యగుట యెట్లు? 26.

సేవేన మానమఖిలం
జ్యోత్స్నావ తమో జరేప లావణ్యమ్
హరిహరకథేవ దురితం
గుణశతమవ్యర్థితౌ హరతి

౨౭

మానమును సేవ, చీకటి నైన వెన్నె
లయును, చెలువమును ముదిమి లక్షణమ్ము,
హరిహరకథయు పాపంబు నట్లు, యాచ
నమ్ము గుణముల నన్నిటి నాహరించు 27.

మాయావినియమవిభ్రమ
నిహ్నవవైచిత్ర్యకూటకపటానామ్
సజ్జాయదుగ్ధపిశాచః
సర్వహరో మూలకారణం లోభః

౨౮

మాయ వినియమమ్మును విభ్రమమ్మును మరి
మోసమును సత్కరాహిత్యమును గలిగియు
భూత మన దగు లోభమ్ము నీతి మాలు
అర్థసంచయదుర్గమే యాశ్రయమ్ము 28.

గర్జతి శరది న వర్షతి
వర్షతి వర్షాసు నిస్సవో మేఘః
నీచో వదతి న కురుతే
న వదతి సుజనః కరోత్యేవ

౨౯

వరుస వెన్నెల కాలము వానకాల
మందు మబ్బులు పట్టిన అరచు, కురియు
కుజన దుర్జన లీతులు కూడ ఇట్లే
చెప్పి తప్పుట, చేయుట చెప్పకయును. 29.

అనుకురుతః ఖలనుజనా
వగ్రిమపాశ్చాత్యభాగయోః సూచ్యాః
విదధాతి రస్రమేకో
గుణవానన్యస్తు పిదధాతి

30

వరుస దుర్జనసజ్జనపథము లనగ
సూరి మొదలును చివరను చోద్యమింతె
ఒకటి తడయక రంధ్రము లోలి చేయు
మరియు నొక్కటి రంధ్రముల్ మరుగు పరచు 30.

త్యజతి భయం కృతపాపం

మిత్రాణి శరం ప్రమాదినం విద్యా

ప్రీతిః కామినమలనం శ్రీః

స్త్రీ క్రూరం దుష్టనం లోకః

30

పాపకర్తుని విడుచును భయము కూడ,

శత్రుని మిత్రులు, విద్యను శత్రు లేమి,

కాముకుని సిగ్గు, సోమరి నేమొ కలిమి

వనిత కూరుని వరుస దుష్టనుని జనులు.

31.

దక్షః శ్రీయమధిగచ్ఛతి

పథ్యాశీ కల్యతాం సుఖమరోగః

ఉద్యుక్తో విద్యాం త

ధర్మార్థయశాంసి చ వినీతః

32

దక్షు డొందును శ్రేయము, దాత యశము,

పథ్యభోక్త ఆరోగ్యము బడయగలడు,

రోగరహితుడు సర్వసుఖభోగములను,

విద్య సుద్యుక్తుడగువాడు, వినయశీలి

యర్థధర్మములను గూడి యశము సొందు

32.

కోఁన్దో యో న వినీతః

కో బధిరో యః శృణోతి న హితాని

కో మూఢః కాలే యః

ప్రియాతిథిం నైవ జానాతి

33

అంధుడెవ్వడు? అనినీతుడైన వాడు

బధిరుడెవ్వడు? హితమైన పట్టనతడు

మూఢుడెవ్వడు? చితకాలముననుప్రియుడు

నైన యతిథిని గుర్తింపలేని వాడు 33.

యః పఠతి లిఖతి (సుకృతిం)

పరిపృచ్ఛతి పఞ్చితానుపాసయతి

తస్య దివాకరకిరణై

ర్నలినీవ విబోధ్యతే బుద్ధిః

౧౧/౩౪

సుకృతి లిఖించి పఠించు సుకృతి యెవడో

పండితుల దండ తగ బోధితుం డెవండో

వాని బుద్ధియే ప్రవిబోధ్యమౌను గాక!

పద్మ బాంధవు వలననే పద్మ మట్లు 115/34.

ఇమాం కాఞ్చనపీఠస్థాం
సమేత్య కవయో భువి
ఆర్యాం సున్దరపాణ్డ్యన్య
స్సావయన్తి వధూమివ

౧౧౬/౩౫

కడగి భువి సున్న కవు లెల్ల కదలి వచ్చి
ఆర్య! సుందరపాండ్యని 'ఆర్య' బని
స్థాన మాడించు చున్నారు స్వర్ణపీఠ
మధుర సున్నట్టి మీనాక్షి వధువు విధము

116/35.

వినతి గైకొన గోరెద విబుధు లార!

నెలవు నీతుల కీ 'ఆర్య' తెలుగు సేయ
కలము పట్టితి నే నిట్లు కెలవు కలుగ
అలుక లేక తప్పుల దిద్దవలయు బుధులు
సెలవు గైకొందు మీ ముందు తలను వంచి

చూడవచ్చును మీ లిట 'స్లోక్సూచి'

శ్లోకము	శ్లోక సంఖ్య	పుట సంఖ్య
అణ్విపి గుణాయ	104	52
అతికుపితా	101	51
అతిపరిచయాత్	16(అను)	65
అతినత్పూతా	109	55
అనుకురుతః	30(అను)	72
అపకారిణి	14(అను)	64
అప్రతిబుధే	24 (అను)	69
అప్రియముక్తాః	7	4
అప్రియవచన	12 (అను)	63
అఫలం శ్రాద్ధ	110	55
అభిగమ్యాః	84	42
అభిముఖ	74	37
అలముదకేన	8(అను)	61
అల్పాక్షర	8	4
అల్పాశ్శగుణాః	50	25
అవమానారణి	11	6
అవిధేయః	22(అను)	68
అశతహృదయః	3(అను)	59
ఆకుష్ఠేన	66	33
ఆరోగ్యం	114	57
ఆలస్యం	71	36
ఇక్షోరగాత్	16	8
ఇమాం కాఙ్మన	116/35(అను)	75

ఉపకృతవతా	98	49
ఉపకృతిరేవ	105	53
ఉపచార	48	24
ఉపభోగ	22	11
ఏకసుకృతేన	52	26
ఏతావదేవ	80	40
ఐశ్వర్యమల్పం	85	43
కటురటతి	113	57
కస్తస్య	23	12
కాలిన్యం	11(అను)	63
కాంతారపాదపానాం	21	11
కులజోయం	23(అను)	69
కులశీల	77	39
కృత్వాజగత్	83	42
కోన్మోయో	33(అను)	74
ఖ్యాతేపి	32	16
గస్తవ్యం రాజ	19(అను)	67
గన్ధర్వా	35	18
గర్వతి శరణి	29(అను)	72
గుణకలశైః	93	47
గుణవస్త్రః	43	22
గుణిని గుణజ్ఞః	103	52
చారితనిర్మల	24	12
చిరజీవిత్యం	55	28
చిరజీవిత్యం	78	39

జీవతి న	25	13
జ్ఞానవతాం	27	14
జ్ఞానాధ్యం	79	40
తత్త్వం	95	48
తత్త్వమపి	17(అను)	66
తీర్థాభిషేక	34	17
తే మూర్ఖాః	92	46
త్యక్తవ్యాః	56	28
త్యజతి భయం	31(అను)	73
దక్షః శియం	32(అను)	73
దారైశ్చ	89	45
దివసకరః	15	8
దుర్జనవదన	10	5
దూరేపి	13(అను)	64
దోషమపి	102	51
ధనినోపి	26(అను)	70
ధిక్ ధిక్	49	25
న చ హసతి	75	38
న తథా భవతి	20	10
న తథా లిపుః	13	7
న తథా శశీ	12	6
న భవతి	68	34
న హి వక్తా	96	48
నిర్గుణమపి	111	56

నీచజన	69	35
నీచేషుకార్య	81	41
పక్షద్వయ	90	45
పనసామ	67	34
పరపరివాదః	4	2
పరపరివాదన	60	30
పరమర్థ	112	56
పరవాదే	106	53
పరుషానల	17	9
పరుషైరపి	65	33
పశ్యతి దీర్ఘం	76	38
పాషాణేష్వివ	59	30
ప్రణమతి	18(అను)	66
ప్రతివాదిని	97	49
ప్రాప్యచలాన్	21(అను)	68
బస్కరివ	42	21
బహ్వాపి తత్త్వం	94	47
భవతు చ	36	18
భిన్నభిన్నా	44	22
భూమిపతా	5	3
మర్త్యాణి	62	31
మర్త్యాంతః	41	21
మలినాశ్చైతే	39	20
మానీ దమ్భీ	38	19
మానో వా	30	15
మాయావినిమయ	28(అను)	71

మితమపి	15(అను)	65
మూర్ఖాన ద్రష్టవ్యాః	19	10
మూర్ఖేషు	18	9
యః ఖలు	82	41
యః పఠతి	115/34(అను)	74
యత్కించన	1(అను)	58
యత్కుపితాః	70	35
యచితత్వేన	61	31
యస్మిన్ జవతి	26	13
యస్మిన్నబాష్ప	88	44
యోనదదాతి	99	50
యో వేత్తి	7(అను)	61
రజనికరః	14	7
లజ్జతి చీర్ఘం	6(అను)	60
లబ్ధోదయః	107	54
లోకస్తుష్టు	9(అను)	62
వాఙ్మేత్ర	46	23
విగతజ్వర	25(అను)	70
విద్యాశ్రుతం	33	17
విద్యాస్పృహః	54	27
విద్యాస్పృహః	72	36
విధత్తే	87	44
వృషనీత	2(అను)	58
శతమపి	51	26
శబ్దార్థసూక్ష్మ	9	5
శీలమపి	37	19

శీలం శౌచం	29	15
శృణుత	2	1
శ్రీమాన్	1	1
శుతసంప్రయ్యాత్	5(అను)	60
శేష్ఠం తు	64	32
శ్వామి	63	32
సతతవసరే	57	29
సత్కారపూర్వం	28	14
సత్సవచన	86	43
సత్ససతి	4(అను)	59
సత్కార్యవ	40	20
సత్సద్గమస్య	91	46
సద్ధాషిత	3	2
సన్తుష్టేనాత్మ	10(అను)	62
సమరస	53	27
సహవసతాం	108	54
సుజనో న యాతి	73	37
సుహృది	20(అను)	67
సేవేవ	27(అను)	71
స్వజన ఇవ	47	24
స్వల్పాపి	100	50
స్వాభినే	6	3
స్నిగ్ధానాం	45	23
హిమవతి	58	29
హేతుప్రమాణ	31	16

పద్యమూర్తిగ చూడుడు 'పద్యసూతి'

పద్యము	పద్య సంఖ్య	పుట సంఖ్య
అతిపరిచయము	16(అను)	65
అందె వేసిన	107	54
అంధు డెవ్వడు	33(అను)	74
అప్రియంబులు	7	4
అరయ నవమాన	11	6
అరయ పరుషమును	17	9
అర్థసంబయ	87	44
అర్థసంబయము	22	11
అల్పవచనము	8	4
ఆపదలు గల్గ	80	40
ఆయుధము రీతి	46	23
ఆశీతుడు	111	56
ఇలను కామంబు	55	28
ఇలను విలువైన	3	2
ఈవి ఎరుగని	26(అను)	70
ఈశ్వరానుకూల్యము	56	28
ఉదధి రత్నాలకు	58	29
ఎగ్గు సేయుట	6(అను)	60
ఎదిరి హితమును	26	13
ఎదుట మధుర	74	37
ఎంత యుపచార	48	24
ఎన్ని దోషముల్	82	41
ఎవని చరిత	24	12

ఎవని జూబియం	75	38
ఎవని యందున	89	45
ఎవని యెడ	88	44
ఎవని సంపద	25	13
ఎవరు లేశమ్ము	84	42
కడగి భువి నున్న	116/35 (అను)	75
కలిమి కలిగిన	4(అను)	59
కలిమి కలుగంగ	36	18
కలిమి కొంచెము	85	43
కాదు చందుడు	12	6
కాదు శత్రువు	13	7
కాపురుపులతో	81	41
కుజనభుజగములే	70	35
కుజను లేంతగ	108	54
కుజనువలన	69	35
కుమతు లైనట్టి	21	11
కులము గూర్చియు	77	39
కూయు చుండును	113	57
కొంచె మైనను	104	52
కోపమో రాదు	68	34
కోధకారణ మది	14(అను)	64
క్షమను చూపును	64	32
ఖలున కుపకార	105	53
గుణము లల్పము	50	25
చల్లదనమును	14	7
చెరకు కొననుండి	16	8

చేరవచ్చును	19(అను)	67
జనుల పీడించి	62	31
జ్ఞాన మున్నను	30	15
జ్ఞానవంతుల	27	14
జ్ఞాని చూడ	79	40
తనదు తప్పును	13(అను)	64
తమకు సవ్త్వాన	109	55
తాను తినకయు	99	50
తాను ప్రణమిల్లు	18(అను)	66
దక్షుడొందును	32(అను)	73
దండిగ తనకు	94	47
దశవదనముల	106	53
దినకరు డెంతొ	15	8
దుర్జనవదన	10	5
దైన్యహర్షంబులు	2(అను)	58
ధనము గలిగియు	92	46
ధరణిపతితోడ	5	3
ధర్మవిరహిత	78	39
నింద సొంద నాలోచన	66	33
నీచు డాక్రోశ	63	32
పండితమ్మన్యు	18	9
పదవి పొందుట	21(అను)	68
పనస మామిడి	67	34
పనినిగూర్చి	76	38
పరిహాసించుట	41	21
పరుల నిందింప	60	30

మెచ్చుకొన్నను	9(అను)	62
రత్నైయుండును	11(అను)	63
రూక గలిగియు	23	12
లోప మొక్కటి	102	51
వక్త మృదువక్త	96	48
వడిగతా	17(అను)	66
వరుస వెన్నెల	29(అను)	72
వరుస దుర్జన	30(అను)	72
వలడు సజ్జనస్నేహము	49	25
విడిన పిమ్మట	44	22
విద్యయును	33	17
విషయభోగములే	57	29
వ్యాధుడర్చున	20	10
శార్వరహితుడు	3(అను)	59
శాస్త్రపాండిత్య	5(అను)	60
శిష్టసంధిబంధముల	2	1
శీల మనెడి	35	18
శీలవిద్యాంసు	54	27
శీలహీనత	34	17
శౌర్యధైర్య	37	19
శ్రద్ధలేనివాని	110	55
శీయుతుండు	1	1
సజ్జనుడు	73	37
సజ్జనుం డిచ్చు	28	14

పరుషపదముల	65	33
పరులు మనలను	61	31
పరుల లోపాలె	112	56
పరుషవచనాగ్ని	12(అను)	63
పాండితియును	114	57
పాపకర్తుని	31(అను)	73
పారమంటగ	95	48
పురుషసారంబు	7(అను)	61
పూజ్యవంశంబు	32	16
పెడమొగం జడె	24(అను)	69
పతిన బూనుట	25(అను)	70
ప్రథము డార్థవ	72	36
ప్రాణధారణ	8(అను)	61
పియము పాండగ	98	69
బాగు నోగును	1(అను)	58
మంచి చెలిమికి	91	46
మంచి నొక్కట	52	26
మంచి వంశమున	23(అను)	69
మధురభావ	6	3
మలినవంతులై	39	20
మానమును సేవ	27(అను)	71
మానహీనుడు	38	19
మాయ వినిమమ్మును	28(అను)	71
ముందు బంధువౌ	42	21
మూర్ఖబిత్తుని	59	30
మూర్ఖజనుని	19	10

మెచ్చకొన్నను	9(అను)	62
రత్నయందును	11(అను)	63
రూక గలిగియు	23	12
లోప మొక్కటి	102	51
వక్త మృదువక్త	96	48
వడిగతా	17(అను)	66
వరుస వెన్నెల	29(అను)	72
వరుస దుర్జన	30(అను)	72
వలదు సజ్జనస్నేహము	49	25
విడిస పిమ్మట	44	22
విద్యయును	33	17
విషయభోగములే	57	29
వ్యాఘ్రదర్శన	20	10
శార్వరహేతుడు	3(అను)	59
శాస్త్రపాండిత్య	5(అను)	60
శిష్టసంభిబంధముల	2	1
శీల మనెడి	35	18
శీలవిద్వాంసు	54	27
శీలహీనత	34	17
శౌర్యధైర్య	37	19
శ్రద్ధలేనివాని	110	55
శ్రీయుతుండు	1	1
సజ్జనుడు	73	37
సజ్జనుం డిచ్చు	28	14

సతము చెడు లెన్ని	51	26
సతము పతివాది	97	49
సతము శీలమ్ము	29	15
సత్యవచనప్రవృత్తులు	86	43
సత్యసంపన్నుడై	40	20
సన్న వస్త్రంబే	9	5
సభను పరపరివాదము	4	2
సమరసము	53	27
సరససద్గుణ	93	47
సాధుజనముల	101	51
సాధుసంపద	100	50
సుకృతి లిఖయించి	115/34(అను)	74
సుఖము ననుఖము	10(అను)	62
సుగుణవంతుడె	103	52
సుగుణవంతులు	43	22
సుజనకుజనుల	90	45
సేవ చేయక	22(అను)	68
సోమరితనంబు	71	36
స్థానచలనమ్ము	15(అను)	65
స్నేహమును	83	42
స్నేహశీలురు	45	23
స్నేహితులకో	20(అను)	67
స్వజన మను నట్లు	47	24
హానవాకము	31	16